

Robrecht De Smet in het Vlaamse Front 1918-1920

L. VANDEWEYER

De eerste wereldoorlog liet in België een zware politieke erfenis na. Een van de nieuwe verschijnselen was het Vlaams-nationalisme. Er waren vóór 1914 al enkele marginale sporen van te merken geweest, maar de hoofdwortels ervan lagen toch bij de frontbeweging en het aktivisme. Tot 1933 zou het Vlaamse Front, doorgaans „frontpartij” genoemd, daarvan de voornaamste politieke uitdrukking zijn. De gebeurtenissen binnen het Vlaamse Front in de schemerperiode tussen het staken van de gevechten op 11 november, de officiële stichting op 14 april 1919 en de verkiezingen van 16 november dat jaar, zijn zonder twijfel van grote invloed geweest op de latere evolutie van de partij.

We staan hier voor witte vlekken in onze kennis, want bronnenmateriaal is schaars. Dat is geen wonder. De fronters hadden hoog spel gespeeld aan de IJzer en werden op de hielen gezeten door de militaire veiligheid¹. Ook na 11 november hadden ze alles te winnen met geheimhouding. Elk compromitterend papier kon een vernietigend wapen worden in de handen van de autoriteiten of de politieke tegenstanders.

Deze periode is bovendien omgeven door romantiek. Daarvan is een der meest intrigerende aspecten het mythische „uur van Vlaanderen”-geloof, dat de vlaamsgezinde soldaten toen de kans hebben laten voorbijgaan om kordaat het Vlaamse probleem aan de orde te stellen door de macht van hun getal en hun geweren.

Kon het „uur van Vlaanderen” werkelijk slaan na de geallieerde overwinning? Konden en wilden de vlaamsgezinde soldaten toen de regering onder druk zetten? Een regering die te Loppem, op een vrijblijvende verklaring na, aan het Vlaamse probleem voorbijging.

Tot dusver werd in navolging van de historici Willemsen en Elias aangenomen dat zoiets eenvoudig onmogelijk was. De frontbeweging had in het bloedige eindoffensief vele goede krachten verloren en na de wapenstilstand werden de eenheden over een groot gebied verspreid, wat de contacten bemoeilijkte. In de overwinningseuforie verslakte de greep op de soldaten. De frontbeweging was inderdaad een kernbeweging die haar macht grotendeels verloor toen het leger Vlaanderen binnenmarcheerde.

1. Over de invloed van de aktie van de frontbeweging op regeringskringen en over de veiligheidsdienst tijdens de eerste wereldoorlog: L. SCHEPENS, *Koning Albert, Charles de Broqueville en de Vlaamse beweging tijdens de eerste wereldoorlog*, Tielt, Bussum, 1982.

Er zijn nog andere konklusies die evenzeer kunnen betwijfeld worden. Elias zegt bijvoorbeeld: „In november-december 1918 was ze geen macht die geweld zou hebben kunnen aanwenden in dienst van recht. Ook hier is het ‘uur van Vlaanderen’ een produkt van de Vlaamse romantiek”². Verder mogen we ons afvragen in hoeverre het aktivisme uitgeschakeld was.

Robrecht De Smet

Gelukkig is niet alle archief verdwenen. In de papieren van R. De Smet, die in het Archief en Museum voor het Vlaamse Cultuurleven te Antwerpen bewaard worden, zijn enkele fragmenten overgebleven die uit die dagen dateren. Het zijn losse bladen, uit schriften gescheurd, met stukken verslag, neergekrabbelde geheugensteuntjes met daartussen die nietszeggende tekeningetjes die mensen maken wanneer ze intensief zitten te luisteren of nadenken. Deze dokumenten geven een idee van de sfeer waarin de terugkerende frontleiders leefden en aan wat voor vormen van aktie gedacht werd, maar vooral van het politieke denken van De Smet zelf.

Laat ons eerst even kijken wat voor iemand priester Robrecht De Smet was en hoe hij zijn sporen vóór 11 november 1918 had verdiend.

De Smet was afkomstig uit de burgerij en geboren in Oostende op 20 april 1875. Hij was als studentenleider en leraar een der voornaamste promotoren geweest van een beschaafde Nederlandse omgangstaal en had, samen met zijn toenmalige vriend Cyriel Verschaeve, een grote invloed op de flaminganten in West-Vlaanderen³.

De eerste wereldoorlog zou zijn verdere levensloop sterk beïnvloeden. Gedurende de Duitse bezetting werd De Smet aktivist, maar niet van meet af aan. Lodewijk Dosfel, een ver familielid, bezocht De Smet in januari 1915 in zijn kapelanijs in Assebroek. De Smet was toen erg verbitterd over de Duitse inval. Die stemming deinde weg en hij ging het aktivisme steunen. Op een bijeenkomst van 23 februari 1917, waar over de pas gevormde Raad van Vlaanderen gehandeld werd, was De Smet aanwezig. Dat De Smet een vertrouwenspositie bekleedde, wordt bewezen doordat hij zijn huis als onderduikadres ter beschikking stelde aan vooraanstaande aktivisten en aan deserteurs van de frontbeweging zoals Van Sante en Haesaert. Van daaruit namen ze de wijk naar het veilige Nederland, via Balgerhoeke, waar een goede vriend van De Smet woonde, de industrieel Robrecht Standaert, die

2. H. ELIAS, *25 jaar Vlaamse Beweging 1914/1939*, 1, Antwerpen, 1969, p. 155.

3. Over De Smet: *Huldeboek Robrecht De Smet 1875-1937*, Tielt, 1968.

W. LEMBRECHTS, *Het werkzame leven van een man in de schaduw. Robrecht De Smet (1875-1937)*, onuitgegeven licentieverhandeling, K.U.Leuven, 1982.

eveneens sympathie voor het aktivisme had. Standaert had in 1916 een motie voor de vernederlandsing van de Gentse universiteit ondertekend, maar was nooit op het voorplan getreden⁴.

Standaert en De Smet werden door het gerecht niet verontrust en konden verder blijven ageren. Dat ageren zou, wat De Smet betreft, sterk gekleurd worden door zijn karakter. Dom Amandus Dumon schilderde hem treffend : „Als kapelaan, en later nog meer, heeft zijn optreden veel weg van een samenzweerder. Eensdeels gedwongen door omstandigheden, maar anderdeels ook door karakteraanleg. Zijn aard ging naar de extremen. Hij was een idealist, maar rechtlijnig en radikaal, die ook bij de beste vrienden geen afwijking duldde, in zijn optreden vaak fanatiek werd... Hij scheen geen sympathie te zoeken, en was steeds gekenmerkt door een grote gereserveerdheid. Zo bleef hij... een eenzaam man. En vaak was zijn optreden met geheimzinnigheid omgeven”⁵.

De eerste vergadering na de wapenstilstand

Op 11 november had het Belgische leger net Gent bereikt. Het was daar, in het huis van Jozef Goossenaerts, dat de frontraad weer kon bijeenkomen⁶.

Maar wie was er aanwezig en wat werd er besproken ?

Via een fragment uit het archief van R. De Smet komen we meer te weten. De Smet schreef het eigenhandig in zwarte inkt, maar er zijn latere toevoegingen in potlood. Bovenaan staat in potlood : *Eerste vergadering na wapenstilstand*. Daaronder in inkt : *Vergadering te Gent op 6 september 1918*. Die datum klopt natuurlijk niet. Die is bedoeld om eventuele onbevoegden te misleiden. Dat is overigens ook merkbaar aan de namenlijst van de aanwezigen. Ik geef ze hier weer met de verduidelijking die De Smet er in potlood aan toevoegde.

Tegenwoordig o.a. De Dekker	Couvreur
Filips	De Pillecijn
Henk	Borginon
Gerritsen	Geerardijn
Van Achte	
Constant	
Zadelmakers (uitgenodigd)	De Sadeleer
Smeets	De Smet
	Dosfel

Haesaert

4. A. DE BRUYNE, *Lodewijk Dosfel 1881-1925*, Wilrijk, 1967, p. 149 en 224-225.

L. FAINGNAERT, *Verraad of zelfverdediging*, Kapellen, 1932, p. 433, 517, 520.

5. A. DUMON, in : *Huldeboek Robrecht De Smet*, p. 62.

6. G. DE SMET, Dr. Jozef Goossenaerts, in : *Wetenschappelijke Tijdingen*, Gent, jg. 1982, p. 241.

Na het lijstje schreef De Smet in potlood en tussen haakjes: „(voorstel Haes. - R. Verwerpt)”.

Cesar Couvreur, Hendrik Borginon, Filip De Pillecijn waren leiders van de frontbeweging. Van Achte en Constant zijn onbekend. Geerardijn is misschien Achiel, broer van Maurits, de man die later zoveel drukwerk voor de Vlaams-nationalisten zou verzorgen. De uitgenodigde, maar blijkbaar niet gekomen De Sadeleer is mogelijk de man die in de activistische *Gazet van Brussel, De Eendracht* en het Nederlandse *Dietsche Stemmen* schreef. Hij was een handelaar uit Brussel, die zich na 1920 uit het Vlaams-nationalisme zou terugtrekken. De Smet kennen we al. Vital Haesaert was een der soldaten die door de frontbeweging naar de Duitse linies waren gestuurd om contact op te nemen met activisten. Daarnaast wordt Dوسفel gesuggereerd. Als dat waar is, hebben we meteen een aanduiding voor de datum van de vergadering. Dوسفel werd pas op 15 november aangehouden. De eerste bijeenkomst moet dus tussen 11 en 15 november hebben plaatsgevonden. Ook Haesaert is pas verscheidene dagen na de wapenstilstand over de Nederlandse grens gevlucht.

Nu volgen boeiende fragmenten :

Voorstel: inrichting van N.V. genoemd Het Vl. Front

1. tot uitgeven en verkopen van boeken, brochures, vlugschriften, tijdschriften en bladen — (Ons Vaderland)
2. tot exploiteren van boekhandels-, papier- en kantoorboekhandelszaken.
3. tot exploiteren van kunsthandelszaken
4. tot exploiteren van drank- en spijshuizen
5. tot inrichten van uitstapjes en reisgezelschappen
6. tot inrichten van openbare vermakelijkheden (toneel — liederavonden „varende zangers”)

[7. het inrichten van padvinderversenigingen]

Punt 7 werd doorgehaald en tussen haakjes gezet. Waarschijnlijk had(den) de opsteller(s) voldoende vertrouwen in de bestaande jeugdorganisaties.

Het kwam erop neer dat een eigen kulturele zuil zou uitgebouwd worden. Dat was stellig niet de uitsluitende bedoeling. Al die plannen moeten de werkelijke aktie kamoufleren, want de tekst gaat als volgt verder :

Het eigenlijke doel van het V.F. is: het bekomen van de grootst mogelijke zelfstandigheid voor Vlaanderen, d.w.z.: eigen wetgevende macht, eigen rechterlijke macht tot in cassatie, eigen uitvoerende macht, eigen weermacht, eigen begrotingen en op enige beperkingen na, eigen vertegenwoordiging naar buiten — een Vlaanderen waarin de eigen Nederlandse taal de enige zou zijn van de staat en van alles wat van hem afhangt of door hem gesteund wordt, m.a.w. voor de Vl. volksgroep de Vl. staatsmacht.

Het doel was dus een soevereine staat, maar België werd niet volledig verworpen :

Vooralsnog en rekening houdende met de huidige omstandigheden neemt het Vl. Front aan dat de staat Vl. zou deel uitmaken van een Belg. staatsverband, een bond van Vlaanderen en Wallonië, en dat de soevereiniteit der twee bondsstaten in de geringst mogelijke mate echter zou beperkt worden door de rechten van het Belgische staatsverband.

De onafhankelijkheid van de Vlaamse staat was het enige doel. Al het levensbeschouwelijke werd beschouwd als „persoonsgebonden materie” :

De leden van het Vl. Fr. verbinden zich alleen op het Vl. programma. In alle andere zaken stemmen zij vrij naar eigen godsdienstige, wijsgerige, maatschappelijke enz. overtuiging.

Een dergelijk engagement mocht niet te ver gaan : *Leden van het Vl. Fr. mogen geen lid zijn van andere politieke groepen.*

Tot zover het voorstel. Daarop ontspon zich een levendige discussie :

Naam en doel worden aangenomen. De inrichting van het Vl. Front als N.V. wordt verworpen : men vindt het beter een dergelijk vennootschap op te richten in de schoot van het V. F. Het artikel waarbij de leden zich alleen op het Vl. programma zouden verbinden, wordt insgelijks verworpen. Het Vl. Fr. zal als zelfstandige politieke partij optreden en zal bijgevolg buiten het Vl. programma ook een eigen sociaal en economisch programma hebben. Wat het godsdienstig en de daarmee nauw verbonden vraagstukken betreft, aanvaardt het Vl. Fr. het grondwettelijk en wettelijk status quo en de leden verbinden zich de godsvrede te onderhouden, zolang Vlaanderens nood duurt.

Hier komt een meningsverschil naar boven dat in de toekomst het Vlaamse Front zal doen scheuren : dient de Vlaamse strijd om een andere samenleving op te bouwen of niet. Aan de ene zijde vinden we het louter staatsrechtelijke model, dat duidelijk verwijst naar het uitroepen van het onafhankelijke Vlaanderen door August Borms tijdens de Duitse bezetting. Aan de andere zijde vinden we sociale bewogenheid. Dat konflikt was dus op die eerste vergadering al aanwezig. Het zou nooit meer verdwijnen uit het Vlaams-nationalisme.

Daarna werd overgegaan naar de aktie voor de nabije toekomst :

Het Vl. Fr. zal de militaire inrichting der frontpartij bewaren alsook de naam van ruwaard voor de hoofdman.

Er wordt besloten de i2ne5v2ue2t (Gentsche) vggee4avGGv2 (hoogeschool) vo (op) i2r (te) zget3tn (blazen) a2ttee4 (daags) z3vuk (voor) a2z (de)votnt2ni2 (opening) — i2ko (Rik) e4te5 (met) d5ki2t3grt2ke2e (uitvoering) ztgev2e5 (belast). zvx (Bob) e5cv2 (zal) t3t2ue2 (zich) ezt2zza2 (gereed) e2vr2itn (houden) gn (om) e5t (te) i2rv2ret2tivrrt2re2 (telegrapheren) een (aan) vgv2v2te2a2e4z (Hollandsche) irt2e4 (pers) — eenv2e5vni2 (aanstonds) i3gt2a2i2 (wordt) t2n (in) ere2i2 (Gent) tn (en) ete2e4av (gansch) r3geenitkn (Vlaanderen) i2t3gv2ere2a2r ('t volgende) eeni2togei3e5 (aangeplakt)

De Frontsoldaten eisen

een Vl. Hogeschool — of géén !

een Vl. leger — of géén !

Zelfsbestuur of...

De Dekker (Couvreur) legt er de nadruk op dat de akvne5oeke5t2e3 (Frontpartij) tte2 (een) ktr3vgr2e5t2vnet2kt (revolutionaire) uit2i2kl (partij) t2v2 (is) re2 (en) ate3 (wij) e4avt2kodri3ke2a2 (schrikbewind) e5ti2tn (tegen) e4avt2kodri3ke2a2 (schrikbewind) e4te5tn (moeten) e4i2rv2v2re2 (stellen).

Ter hoogte van *De Frontsoldaten eisen* schreef De Smet met potlood in de marge : *Voorst a gan R verwerpt*. De verklaringen die hierboven tussen haakjes staan, heeft De Smet er ook zelf bijgevoegd.

Daarmee zitten we aan het einde van onze gegevens over de eerste frontvergadering.

De volgende vergaderingen

Op hetzelfde dokument maakte De Smet een samenvatting van de daarop volgende vergaderingen.

(Oktober 1918 - Februari 1919)

In volgende vergaderingen insgelijks in Gent wordt slapheid van zekere afdelingen aangeklaagd, en rekenschap gevraagd over het verzwijgen of bewimpelen van de eis van zelfbestuur op plak- en strooibrieven (o.a. te Antwerpen) — Dit alles is hieraan te wijten dat, door het sneuvelen van zoveel leiders, de inrichting der Frontpartij schier vernietigd is en er geen verbinding meer is tussen de verschillende legerafdelingen. Men zal zo spoedig mogelijk deze verbinding herstellen en daartoe de hulp inroepen van de studenten der Vl. hogeschool, die zullen dienst doen als koerier. Aan het hoofd van deze dienst wordt Constant aangesteld.

Men zal in verschillende steden depots inrichten, om vlug- en vliegschriften onder de soldaten te verspreiden.

Het lijkt er sterk op dat op plaatselijk vlak niet elke fronter bereid was om het radicalisme van de leiding te volgen. In Antwerpen was dat in ieder geval zo. Waarschijnlijk wilden deze mensen een te grote affiniteit met het aktivisme vermijden, omdat dat tegenstand bij de beoogde achterban kon oproepen. Het kan ook dat de meerderheid gewoon niet zo anti-Belgischgezind was. Daarnaast is het merkwaardig dat de leiding eraan dacht om van de studenten van de vervlaamste universiteit gedurende de oorlog koeriers te maken voor de uitbouw van de partij.

Nu duikt de schuilnaam „Van Hoevel” op, waarbij De Smet in potlood schreef : *Verschaeve*.

Op voorstel van Van Hoevel wordt beslist in februari een overweldigende betoging van soldaten te houden in verschillende steden te gelijk (Gent,

Antwerpen, Brussel). Op de gestelde dag zullen de soldaten in massa hun afdelingen verlaten en zich naar de hun aangewezen stad begeven. Bij die gelegenheid zal een telegram met de eisen van de frontpartij aan de regering gestuurd worden. De legerleiders worden met de inrichting dier betoging belast.

Dat zou muiterij in het Belgisch leger betekend hebben.

Smeets, daarin bijgestaan door Constant, zet de noodzakelijkheid uiteen de aandacht der wereld op onze strijd te vestigen en stelt voor een afvaardiging te sturen naar de vredeskongres en naar Wilson. Dit is ten andere volkomen in overeenstemming met het standpunt tijdens de oorlog door de frontpartij ingenomen. Dit wordt aangenomen. Het stuk aan Wilson zal getekend worden door de ruwaard, Henk en twee burgers, het stuk aan de vredeskongres door een twaalftal vooraanstaande mannen.

Er wordt geklaagd over het gebrek aan durf van O. V., over de aanvallen tegen activisten die er geregeld in voorkomen : het blad moet radikaal optreden. Er wordt beslist Ons Vaderland af te kopen en tot algemeen orgaan van het V. F. te maken.

O. V. was het dagblad *Ons Vaderland*, dat al tijdens de oorlog zijn kolommen had opengesteld voor de frontbeweging. Het was op dat ogenblik het enige persorgaan dat zich ter beschikking wilde stellen.

S. (in potlood aangevuld met De Smet) betoont dat het V. F. zich de medewerking van alle Vl. krachten, in het bijzonder van de grote kracht onzer in Holl. vertoovende leiders moet verzekeren. Het moet zich zonder toeven met hen in verbinding stellen. Het V. F. heeft bovendien tot plicht de verdediging der activisten op zich te nemen : dit zou moeten van nu af gedaan worden, geleidelijk, met de nodige schrandigheid en voorzichtigheid, doch beslist.

Wee ons moesten wij de martelaars onzer eigen zaak verloochenen, ons hune offers niet wisten ten nutte te maken !

Er wordt aangenomen

- 1. dat de verbinding met Holl. door bodenlopers zal verzekerd worden.*
- 2. dat O. V. zal beginnen schrijven over de activisten in de aangeduide zin.*
- 3. Dat een steunfonds zal gesticht worden om de noodlijdende Vl. broeders in Holl. te helpen.*

Daarmee eindigt het dokument.

De werkelijkheid verliep anders

Niet elke fronter was bereid om zo hard van stapel te lopen. Dat is duidelijk op de achtergrond te beluisteren. Daardoor, door de vredeseuforie in het bevrijde land en door de zwakte van de frontorganisatie kwam van al deze voornemens vrijwel niets terecht. Zeer tot ongenoegen van De Smet. Hij stak

die ergernis niet onder stoelen of banken. Er is een lang fragment bewaard gebleven waarin hij de partijleiding de mantel uitveegde en waarboven hij in potlood schreef : „ Stuk der rede van R. De Smet op een vergadering van het bestuur in 1919, te Balgerhoeke ”. Deze vergadering heeft waarschijnlijk plaats gehad in het huis van Robrecht Standaert.

„ Wat er ook op rekening der omstandigheden moge komen, toch valt het niet te ontkennen dat de fp. onmiddellijk na het offensief zeer zwak gevallen is en honderden radikale Vlaamsgezindenn, zowel onder de passieven als onder de aktivisten bitter teleurgesteld heeft — Zij heeft een mooie kans verkeken om de vijandelijke burcht te veroveren. Ware zij kranig opgetreden, zonder om te zien naar rechts of naar links, zonder zich te bekommeren om de praat van Pier, Jan of Klaas, dan zou zij allen onwederstaanbaar overrompeld en meegesleept hebben, en Vl. was gereed... Die fout kan de fp. herstellen, als zij wil. Tot nu toe echter deed zij niets. Wel geeft zij allerlei voorspiegelingen ten beste : wij zullen dit en dat doen, maar het blijft daarbij. De onmacht uwer vijanden ginder⁷ bestond vooral uit de waanzinnige vrees die zij voor u hadden. Gij wist dat die vrees moest behouden blijven. Daarom werd besloten dat G. (in potlood aangevuld tot Gent (univ.) zou — (boven het streepje in potlood : opgeblazen worden) alsmede verschillende franskiljonsnesten. Waar bleef de uitvoering ?

Men zag in en nam aan dat er in elk geval een overweldigende manifestatie door de soldaten in khaki moest gehouden worden en dat men bij deze gelegenheid de eisen van het Vl. leger urbi et orbi moest bekend maken. Men besloot zonder dralen tot het inrichten daarvan over te gaan. De ene lichter na de andere wordt gedemobiliseerd, de ziekendragers — de beste kracht — worden bij hopen naar huis gezonden, de soldaten die aan de IJzer door de taaie arbeid van honderden edelmoedigen, waarvan er zovelen voor de bevestiging van die arbeid en Vlaanderens ontvoogding hun kostelijk leven offerd hebben, raken verleid en ontmoedigd, en de manifestatie blijft uit ! Er zou een steunfonds gesticht worden, om de noodlijdende Vl. broeders in Holl. te helpen, en we zien Gust. Vermeersch, gedwongen door de nood zich ter beschikking van het Belgisch gerecht te komen stellen !⁸

Er zouden in de verschillende steden depots ingericht worden om vlug- en vliegschriften onder de soldaten te verspreiden. Zijn die depots er al ?

Hoe ver is men gevorderd met de oprichting der oudstrijdersbonden ? De franskiljons en de politieke partijen dreigen u de loef af te steken !

Men zou een verzoekschrift aan Wilson sturen en de tekst aan de Holl. pers overseinen. Het ligt gereed sedert twee maanden. Wat is er mee gebeurd ?

7. Hier wordt het IJzerfront bedoeld.

8. G. Vermeersch, een vroegere aktivist, stak de grens over in de loop van februari 1919. De vergadering had dus op een later tijdstip plaats.

Het wordt haast te laat, opdat het aanbieden er van nog als bewijs van de Vl. beslistheid zou kunnen gelden.

Men verzuimt propaganda te maken voor O. V. (Hun dagblad Ons Vaderland). Ik heb radikale Vlaamsgezinde aalmoezeniers ontmoet die niet eens wisten dat O. V. nog verscheen. Had men gewild, men had zo gemakkelijk kunnen beletten dat Fr. bladen nog binnendrongen ten minste op het plateland. En nu zijn er eilaas zoveel dorpen waar die weer hun oude stellingen ingenomen hebben. Er wordt beslist te protesteren tegen de afvaardiging van Hym.⁹ naar de vredeskonferentie — en niemand roert zich!

De regering stelt zich hoe langer hoe driester aan; het hof van kassatie roept op hoger bevel, de grondwet en het natuurrecht ten spijt, de geldigheid der Haverse wetbesluiten uit; en gij springt niet verontwaardigd op!¹⁰

Het is dan ook niet te verwonderen dat onder de standvlamingen¹¹ de een na de ander alle vertrouwen verliest op die frontmannen op wie hij zoveel gebouwd had, ja, dat menigeen hen reeds beschuldigt hen bedrogen te hebben en de fp. gaat beschouwen als een kolossale grap — (schrijven van C. V.)¹².

Zeker is dat er een kostelijke tijd verloren gegaan is en dat gij door die onbeslistheid, dat getreuzel, dat gemis aan voortvarendheid de toekomst van uw partij verspeelt en vooral jegens Vl. en zijn grote doden beslist misdadig handelt. Vl. kan geen tien jaar meer wachten. De verfransing zal in geometrische progressie vorderen en dringt reeds overal door...

Nog is alles niet verloren. Er kan nog veel goedgeemaakt worden. Maar de tijd dringt en het is hoogst nodig dat de fp. zich hervatte. Daartoe moet zij:

- 1. Zich onmiddellijk op stevige grondslagen inrichten. Ook het inwendig bestuur der partij moet zonder uitstel worden ingericht, in samenwerking met oude, beproefde en ervaren strijders uit de burgerij.*
- 2. Zij moet dadelijk, door middel van aanplakbrieven enz. de grote trekken van haar programma betreffende de Vl.-nationale zaak en de soldatenbelangen alléén overal bekend maken. „De grote trekken”. Het is immers hoogst onpolitiek voor de massa alle punten van zijn programma tot in de bijzonderheden uiteen te zetten. Dit doet ook geen enkel politiek man. Daardoor bindt men zich ook voor de toekomst. Men vergete daarbij niet — de ondervinding aan het front heeft het u geleerd — dat in geheimhouding een grote macht ligt. In dit opzicht waren er in het art. van 9 februari onbehandigheden en onvoorzichtigheden. Wat het sociaal programma betreft, dit kan later vollediger gemaakt worden. Late men*

9. Paul Hymans was de liberale en anti-Vlaams gezinde minister van buitenlandse zaken. Hij zou België op de vredeskonferentie vertegenwoordigen.

10. Op 11 februari 1919.

11. Vermoedelijk bedoelt De Smet hiermee mensen uit de gegoede burgerij.

12. C. V. is waarschijnlijk Cyriel Verschaeve.

vooral geen tijd verbeuzelen met het opstellen van programma's! In verband hiermee C. V. Onze strijd is een elementaire strijd en moet met elementaire middelen gevoerd worden.

3. De fp. richte dadelijk de oud-strijdersbonden op in alle gemeenten en stelle daartoe bepaalde personen aan.
4. Men doet de soldaten reeds nu hun huisgezin en verwanten bewerken, om ze op hun kandidaat te doen stemmen; (zij dienen dus te weten dat er kandidaten voor hun partij zullen optreden).
5. De fp. verzekerere zich de medewerking van alle Vl. krachten, in het bijzonder van de grote kracht onzer in Holl. gevluchte leiders. Zij stelle zich dus zonder toeven in verbinding met de activisten: die kunnen steunen en medewerken in het geheim. Die kracht kunnen wij in geen geval ontberen. Erkende F. V. C.¹³ zelf niet dat de kracht der Vl. werking gebroken is door het ontbreken der activisten?

Maar dan moet de Frontpartij harerzijds die mannen steunen en hun verdediging op zich nemen, met de nodige schrandereheid, voorzichtigheid en insinuatie, doch beslist. Zij ware ten andere schijnheilig en oneerlijk indien zij het niet deed.

schijnheilig: Of waren zij die op het punt gestaan hebben van tot omwenteling over te gaan en het Vl. leger aan de Belg. reg. de rug te doen keren, iets anders dan vooruitstrevende activisten? Stonden beiden niet op hetzelfde standpunt, het ware standpunt overigens, het standpunt van Borms, maar ook van Dörfel, dat Vl. van zijn verplichtingen jegens België ontslagen is?

Oneerlijk: Want de fp. draagt een verantwoordelijkheid ten opzichte van die mannen. Het zijn uw berichten over het schreeuwend onrecht onze jongens aangedaan, uw brieven aan de kardinaal, aan de koning, aan de verbonden mogendheden die er velen van overtuigd hebben, dat het hun heilige plicht was ook voor het Vl. recht in de bres te springen; het is het vertrouwen dat zij tengevolge van dat alles op uw mannelijke durf en beslistheid gesteld hebben, dat velen, zoals Ad Heynd., August¹⁴ en a. aangezet heeft om door te werken en enkel te luisteren naar de stem der liefde voor hun volk.

Het zou bovendien een onuitwisbare schandvlek voor Vl. zijn en een noodlottige fout tevens, moesten de bewuste Vlamingen die mannen, de enige misschien, die in deze strijd rechtstreeks en positief voor Vl. iets ten offer gebracht hebben, die voor die zaak hun stoffelijke belangen en die hunner vrouw en kinderen op het spel gezet hebben, de edelste figuren van onze Vl. strijd, onze enige kracht, al hadden zij nog zoveel tactische fouten be-

13. Frans Van Cauwelaert, de leider van de katholieke „minimalisten”.

14. Bedoeld zijn de vooraanstaande activisten Adelfons Henderickx en August Borms. De eerstgenoemde is mogelijk ook Karel Heynderickx, eveneens activist.

dreven, lafhartig gaan verlooohenen en in de steek laten. In hen zal Vl. martelaars hebben. Wee ons, zo wij de martelaars onzer eigen zaak de rug toekeren, zo wij ons hun offer niet weten ten nutte te maken!

6. *Gij moet in het binnenland en in het buitenland de indruk verwekken, of de reeds gegeven indruk bevestigen, dat gij een machtige organisatie zijt, en dat gij, zoals gij tijdens de oorlog zo luid verkondigd hebt, tot het uiterste bereid zijt.*

Daarom moet Vlaanderen zonder uitstel aan Wilson en aan de vredesconferentie voorgesteld worden, en moet daar de erkenning geëist worden van onze natie en van haar goed recht. Daarom moet binnenkort het heerlijk werk van onze vriend? voltrokken en bekend (?) worden. Daarom ook moet de G. U. (in potlood aangevuld tot: univ worden opgeblazen) en de zoeven besproken Vl. manifestatie zonder langer toeven en aarzelen ingericht worden. „Recht treedt zonder schrikberaut niet binnen”.

Er zullen natuurlijk enige mannen moeten zijn die de gevangenis durven trotseren.

De fp. zij wat ze is. Ze is van huis uit een r. (in potlood aangevuld tot revolutiepartij) en zij moet voort die weg blijven bewandelen. Onze beste strijders voelen geen lust meer om nog langer mee te doen volgens de oude methodes.

Het zal u misschien verwonderen dat mijn mond zo los en beslist dat woord uitspreekt. Maar in de hoogste nood waarin Vl. thans verkeert, is R (aangevuld tot revolutie in potlood) waar ze mogelijk is niet alleen recht maar plicht. En al mocht ze ook mislukken, toch blijft ze niet zonder heilrijke vrucht. De geschiedenis van Polen en Ierland bewijst dat niets zozeer de nationale geest wakker schudt en houdt. Het zijn de Poolse omwentelingen in 1830 en 1863, al werden ze ook in bloed gesmoord, het zijn de steeds herhaalde Ierse opstanden, waarbij zoveel Ierse families bij ieder geslacht

Hier eindigt de tekst van de rede abrupt.

Verdere gegevens

Er zit nog meer in het archief van De Smet.

Onder andere een kaartje met op de achterkant gedrukt: „Bruges le 22 Mai 1919”. Waarschijnlijk rekapituleerde hij hierop wat in de voorbije maanden gebeurd was. Voor zover het leesbaar is, volgt hieronder een bespreking.

Blijkbaar hadden de twee eerste vergaderingen in Gent plaats gehad. De Smet noteerde daarbij het volgende: „schrijven over aktivisme; grote betoging in steden; klachten over Antwerpen”.

Daarna had er ook een vergadering plaats in Brugge met als aanwezigen: Couvreur, Gustaaf Sap, Cyriel Verschaeve, Bob Standaert, Lodewijk Dosfel, Oscar De Gruyter, Pol Davids, Antoon Van Gelder. Er werd behandeld:

„Filip de Pillecijn uitgesloten, redactie *Ons Vaderland*, Adiel hoofdsekretaris, sekretariaat Vlaamse studentenbond”. Er werd een betoog gehouden over de verwoeste frontregio in West-Vlaanderen. Deze vergadering moet na 1 juli 1919 te dateren zijn, want pas in die maand werd „houthakker” Pol Davids vrijgelaten.

Balgerhoeke en Brussel worden ook als vergaderplaats genoemd. De begrafenisplechtigheid voor Firmin Deprez in Torhout op 23 april 1919, waarbij „Sap, Rombouts” genoemd worden, en de Rodenbachfeesten in Roeselare op 14 september 1919 waren evenveel gelegenheden tot ontmoeting. In Brussel ging het over het hoofdsekretariaat en de redactie van *Ons Vaderland*. In Balgerhoeke over „verwijten ; samenstelling dagelijks bestuur ; verbondsgedachte (frontverbond) ; brief aan V.C. ”. Waarschijnlijk is hier weer Frans Van Cauwelaert bedoeld. Het zal op deze vergadering geweest zijn dat De Smet zijn hoger genoemde rede uitgesproken zal hebben.

Een ander interessant stuk is een aan weerszijden beschreven blad uit een schriftje. Het is gedateerd op 3 juli 1919, maar uit de onderstaande krabbels is niet op te maken of de vergadering inderdaad op die datum plaats had noch waar ze gehouden werd.

Volgende namen worden aangehaald : De Beuckelaere, Couvreur, De Smet, Davids, Goossenaerts, Hilaire Gravez, Dösfel, pater Callewaert. Opmerkelijk is dat er vermeld staat „Dagelijks Bestuur + Lod. Dösfel ”. De vergadering nam dus de voorlopig vrijgelaten Dösfel op, maar niet als volwaardig lid. De kritische houding van Dösfel tegenover de onafhankelijke koers, los van de katolieke partij, zal daarin meegespeeld hebben. Dat was ook de reden waarom De Pillecijn „uitgesloten” werd. De Pillecijn werkte toen mee aan het dagblad *De Standaard*, dat onder controle stond van Van Cauwelaert en dat was blijkbaar voor de fronters niet te verteren.

Op deze vergadering werden afspraken gemaakt over de praktische organisatie van de partij : „Opperraad ; afgevaardigden worden benoemd door de leden of door coöptatie ; de voorzitter van de Raad van Afgevaardigden moet —”.

In volgende zinsneden gaat het waarschijnlijk over de redactie van *Ons Vaderland* : „Bert Dhaeze verantwoordelijk tegenover het dagelijks bestuur ; uitgenodigd op de vergadering v.h. Front ; nuttig dat de anderen deelnemen aan de vergadering van de Raad van Afgevaardigden”.

Op die vergadering werd de pas uit Duitse krijgsgevangenschap teruggekeerde „ruwaard” Adiel De Beuckelaere ondervraagd over

- „1. nooit ontkend dat Charpentier gezonden was — niet bekend gemaakt wegens de omstandigheden.
2. Karel Van Sante nooit publiek afgekeurd. Hij heeft altijd K. bewonderd — maar... dat hij een... (onleesbaar).
3. Nooit uitgevallen tegen hen.
te Göttingen overal het unionisme verdedigd.”

De Beuckelaere was in Göttingen krijgsgevangene geweest.

Besluit

Tot zover deze dokumenten. Misschien moeten we nu enigszins anders tegen de vroege geschiedenis van het Vlaamse Front aankijken.

In de leiding van het Vlaams-nationalisme was er een groter radikalisme dan tot dusver vaak gemeend werd.

In de top van het Vlaamse Front speelden activisten een vooraanstaande rol. De teksten doen vermoeden dat al tijdens de oorlog het gevoel van verwantschap tussen beide bewegingen zeer groot was. Activisten en fronters zagen mekaar toen al als bondgenoten. De zaak van de deserteurs moet in dit licht opnieuw bekeken worden.

Het is evenzeer duidelijk dat de grote meerderheid van de teruggekeerde soldaten, de vroegere basis van de frontbeweging, er niet aan dacht revolutie te maken en enkel aan konkrete, haalbare politiek wenste te doen. De gewapende „revolutie” bleef in slogans en in de dromen van enkelen steken.

De belangrijkste splijtzwam was al duidelijk aanwezig : Moest het Vlaamse Front alleen streven naar een Vlaamse staat of moest er ook gevochten worden voor een rechtvaardiger samenleving? Dat menigsverschil zou onweerstaanbaar groeien.

Volgende maal zullen we ons verdiepen in deze barsten. Ze zijn in 1921-22 oorzaak van de eerste belangrijke afscheuring van Vlaams-nationalisten uit het Vlaamse Front.